

Orfe no facis al fill ni vídua l'esposa: Héctor i Andròmaca a la Ilíada

Pau MOLAR VILÀ
Universitat de Barcelona

Malgrat que *Ilíada* és un poema que tracta de la guerra de Troia, s'hi troben escenes de gran càrrega emotiva. Una d'elles és la d'Hèctor, príncep troià, i Andròmaca, la seva muller, que es troben en el cant VI de la *Ilíada*, just en el nus de l'obra. El tema d'aquest passatge és la confrontació, en el diàleg entre Hèctor i Andròmaca, sobre les funcions del príncep troià com a guerrer i espòs. Deixem ressonar la veu de l'aede:

En veure el seu fill, ell va somriure en silenci. Andròmaca, feta un devesal de llàgrimes, se li posà al costat, li agafà la mà, pronuncià el seu nom i li va dir: «Desventurat, la teva fúria et perdrà. No tens pietat del teu fillet, encara un infant, ni de mi, desgraciada, que en breu seré la teva vídua, car aviat et mataran els aqueus, atacant-te tots alhora. Per a mi seria millor, si tu em faltessis, que m'enfonsés a la terra. Ja no tindrè cap altre consol, quan segueixis el teu destí, sinó sofriments. Tampoc no tinc ni pare ni venerable mare. I és que, el meu pare, el va matar el divinal Aquil·leu, quan va arranar la ben poblada ciutat dels cilicis, la de portals alterosos. Va occir Eeció, però no el va despullar, perquè li feia escrípols en el seu cor, sinó que el va cremar amb les seves armes cisellades i li va erigir un túmul al damunt. A tot el voltant hi plantaren oms les nimfes munteses, filles de Zeus que porta l'ègida. I els set germans que hi havia al palau, tots ells el mateix dia davallaren a l'Hades, perquè a tots els segà la vida el diví Aquil·leu de peus lleugers, a més dels bous, de passes torçades, i de les blanques ovelles. I la meua mare, que aleshores era reina al peu del placos de bosc abundós, després d'haver-la portada aquí amb altres tresors, tot seguit l'alliberà en rebre un rescat immens; però al palau del seu pare la va atènyer Àrtemis, la que té les fletxes a la mà. Hèctor, tu ets per a mi pare i mare venerable i germà, tu ets el meu espòs coratjós. Així, doncs, ara compadeix-te, i queda't aquí, a la torre. No deixis el teu infant orfe, ni vídua la teua dona. Atura l'exèrcit vora la figuera borda, on la ciutat és més accessible i la muralla resulta més expugnable. Per allí han vingut i han fet tres intents els més distingits de l'exèrcit dels dos Aiants i de l'il·lustre Idomeneu, de les tropes dels dos Atrides i de l'esforçat fill de Tideu. O bé algú, bon coneixedor dels oracles, els ho ha dit, o bé el seu cor els ho incita i els ho ordena».

El gran Hèctor de casc tremolós li va dir: «Veritablement tot això em preocupa, dona, però tinc una vergonya terrible davant els troians i troianes, de peples que s'arrosseguen, si com un covard m'escapoleixo de la guerra. Tampoc m'hi incita el meu cor, perquè he après a ser sempre valerós i a lluitar entre els primers troians, intentant aconseguir gran glòria per al meu pare i per a mi mateix. Sé prou bé això en el meu ànim i en el meu cor: vindrà un dia en què segurament desaparegui la sagrada Ílion, i Príam i el poble de Príam, el de la llança de freixe. Però no em preocupa tant el dolor dels troians en el futur ni el de la mateixa Hècabe ni el del rei Príam ni el dels meus germans, que, nombrosos i valents, puguin caure a la pols a mans de guerrers enemics, com el teu, quan un dels aqueus, de túnica de bronze

se t'endugui, plorosa, i et privi del dia de la llibertat. I potser essent a Argos teixiràs la tela per a un altre o potser portaràs aigua de la font Messeida o de la Hiperea, molt a contracor, i la terrible necessitat t'aclapararà. I potser algú, quan un dia et vegi vessant llàgrimes, dirà: "Aquesta és l'esposa d'Hèctor, el qual en la lluita superava tots els troians domapoltres, quan combatien al voltant d'Ílion". Així parlarà algú un dia, i per a tu serà un nou dolor per manca d'un home capaç d'apartar el teu dia d'esclavitud. Però tant de bo un munt de terra em cobreixi, ja mort, abans que m'assabenti dels teus crits o del teu rapte».

Havent parlat així, l'il·lustre Hèctor va estendre els braços al seu fill. L'infant es girà cridant cap al si de la dida de bella cintura, perquè li feien por el bronze i la crinera de crins de cavall, en veure que es movia terriblement al cim del casc. Es van posar a riure el pare i la venerable mare. Tot seguit el gloriós Hèctor es va treure el casc del cap i, resplendent, el va deixar a terra. Aleshores besà el fill, l'aixecà amb els braços i, suplicant a Zeus i als altres déus, va dir: «Zeus i altres déus, concediu-me que aquest fill meu sigui com sóc jo, destacat entre els troians, així de valent en la força i que governi amb poder sobre Ílion. I tant de bo que un dia algú digui: "Molt més bo és aquest que no pas el seu pare", quan torni de la guerra. I que porti sangonoses despulles de l'enemic mort, i que la seva mare se n'alegri en el seu cor». (Iliada, cant VI, versos 404-481. Trad. Joan Alberich)

Cal primerament subratllar que la veu narrativa és externa, omniscient, en tercera persona del singular, i el narrador, heterodiegètic, ja que no participa en el relat. El narrador no ens els presenta, sinó que ambdós personatges queden caracteritzats per les seves pròpies intervencions i, per tant, dona major força emotiva. Des del començament, els epítet, atribuïts en el marc de la dicció formular a personatges rellevants, connoten els personatges de l'escena: Hèctor, que ve de la batalla, és *κορυθαίολος* (*korythaiolos*, v. 342, 349, 359, 440, 520), "el del cas tremolant", i Andròmaca *λευκώλενος* (*leukólenos*, v. 371, 377) "de blancs braços", és a dir, dona noble. Aquesta atribució condiciona llur pertinença a dos mons diferents, el de la guerra i el combat, quasi sempre viril, i el femení, del palau i els fills. En aquesta conserva, se'ns mostren i confronten les opinions i pensaments tant del fill de Príam com de la mare d'Astíanax. Ella desitja evitar que el seu marit mori en el combat. Ell, en canvi, entén les preocupacions d'ella i les comparteix, però considera que ha de lluitar per Troia, a fi de preservar el seu honor i el del seu pare, el rei Príam, i protegir els habitants de la ciutat de l'atac aqueu. Durant la conversa, en el clímax dramàtic del passatge, és interessant el paral·lelisme sintàctic dels versos 429-430, un recurs que atorga ritme al text i que n'afavoreix la memorització, alhora que dona èmfasi a les paraules d'Andròmaca. 429-430: *σύ μοι ἔσσι πατήρ καὶ πότνια μήτηρ ἠδὲ κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης*: «tu ets per a mi pare i mare i venerable germà, tu ets el meu espòs coratjós».

A continuació, Hèctor, en els versos 447-465, fa una premonició encertada a Andròmaca quan li comunica que ell sap que Troia acabarà sucumbint a l'atac aqueu.

Aquestes són, probablement, les paraules més emotives que Hèctor adreça a la seva muller. En aquest punt, la compenetració de l'heroi amb la seva muller és crucial quan aquest afirma que ella és el que més li importa i quan imagina el seu captiveri. Llavors, per primera vegada en el seu parlament, Hèctor es desplaça del present i prediu el futur. Especialment clar és el seu dolor quan profetitza que un individu indeterminat, en un futur també hipotètic, vegi Andròmaca esclavitzada: «*Aquesta és l'esposa d'Hèctor, el qual en la lluita superava tots els troians domapoltres, quan combatien al voltant d'Ílion*». Hèctor no és tan sols un guerrer, també un home sensible, capaç de sentir compassió pel sofriment aliè. Certament, el primer auguri de l'esclavatge d'Andròmaca -que de fet és cert- es contradiu amb la pregària que l'heroi, tot seguit, fa a Zeus i els altres déus en un apòstrofe (versos 476 i 481). Aquest demana que el seu fill, Astíanax, sigui un soldat destacat en la lluita i que governi Ílion, com indica el seu propi nom. Fins i tot, en els versos 479-480, l'heroi expressa el desig que, en el futur, es reconegui que Astíanax és superior a ell mateix: «*καί ποτε τις εἶποι πατρὸς γ' ὄδε πολλὸν ἀμείνων ἐκ πολέμου ἀνιόντα*» («Molt més bo és aquest que no pas el seu pare, quan torni de la guerra»). Fins i tot, Hèctor assegura a Andròmaca, per tal de tranquil·litzar-la, que no morirà: «*perquè ningú no em precipitarà a l'Hades contra el meu destí*» (οὐ γάρ τις μ' ὑπὲρ αἴσαν ἀνήρ Ἄϊδι προΐαψει, cant VI, vers 487). Certament, aquesta afirmació recorda els primers versos de la *Iliada*: «*precipità moltes ànimes esforçades d'herois a l'Hades*» (πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν / ἠρώων, cant I, versos 3-4), de manera que es produeix un contrast entre el cant I, en el qual la narració de la guerra de Troia es refereix a fets passats, però que, per context refereix al futur de la narració, i el VI, en què Hèctor sembla relatar successos que creu que s'esdevindran, però que ja sap que no ocurrerà. Així, es produeix una contradicció entre el contingut de la pregària i el coneixement de l'heroi que, en el futur, Ílion caurà: hi ha una oposició entre el que ell creu o vol creure i el que és o serà.

La tercera part comprèn des del vers 494 fins al 502: Andròmaca s'acomiada del seu marit i se'n va al palau. Ella pateix per la sort d'Hèctor, que tem que mori a les mans dels aqueus. Aquesta part és enterament narrativa i tanca el diàleg entre Hèctor i Andròmaca. Durant la conversa entre ambdós, Hèctor pren el seu fill Astíanax dels braços de la dida. Això també representa un moment d'humanització de l'heroi, que, des del vers 482 fins al final, esdevé un pare amantíssim que sent devoció pel seu fill. En aquest punt, es dilueix la identitat guerrera d'Hèctor, que es mostra en la seva faceta de pare de família. El guerrer troià passa del món de la guerra al del palau, fet no gaire freqüent en la *Iliada*.

Certament, Hèctor i Andròmaca tenen intencions divergents: ella prega al seu marit que es retiri de la guerra per tal que no mori i deixi una muller vídua i un fill orfe. Ell li respon que, encara que entén i comparteix les seves preocupacions, lluitarà pel seu honor i pel del seu pare, tot i ser conscient de la derrota que els espera. En concret, l'heroi troia utilitza, en el vers 442, el mot grec αἰδέομαι (*aidéomai*), prové d'αἰδώς (*aidós*), que significa vergonya-reserva. El guerrer s'avergonyeix de marxar de la guerra, perquè això aniria en contra de la seva condició de príncep, guerrer, home. Les raons d'un i altre són clares i responen a legitimitats diferents. Tot i això, el diàleg entre Hèctor i Andròmaca contribueix a bastir la imatge d'un Hèctor que, encara que, com qualsevol humà, té els seus dubtes i temors, avantposa l'honor personal i familiar per davant de qualsevol altra consideració. Andròmaca, en canvi, representa la muller prudent, assenyada i preocupada per la família, car ella és, sens dubte, el model de dona soferta.

En conclusió, aquest passatge reflexa la complexitat de l'obra i la seva clara dimensió universal. No només, l'atenció se centra en els aspectes més íntims i sentimentals dels esposos, sinó que evoca el dolor de la guerra i les famílies i, més important encara, la grandesa de l'heroi que s'enfronta al destí; Héctor ja sap que morirà, però això no l'acovardeix ni provoca que es torni enrere.

BIBLIOGRAFIA

- PÒRTULAS, Jaume (2009): «Carros i cavalleria homèrica. La llança d'Aquil·les», *Introducció a la Iliada: Homer, entre la història i la llegenda*, Barcelona, p. 130-136.
- ALBERICH, Joan (2017): *Homer. Iliada*, Barcelona, La Magrana.
- BORDAS, Lluís (2006): «Introducción y prolegómenos », *En torno a la Iliada. Paisajes y personajes*, Bellaterra, p. 9-13.